

RIK VAN DEN
BOS

IN VREDE

‘Na de oorlog werd iedere overlevende dezelfde vraag gesteld door de doden: zul jij óns verhaal kunnen vertellen? Nu weten we het antwoord: nee. Hun verhaal kan niet verteld worden - en zal nooit verteld worden. Zij die spraken werden niet gehoord; het verhaal dat jullie hoorden, was niet het verhaal dat zij vertelden.’

Elie Wiesel (*Art and Culture after the Holocaust*)

‘Er is een dringende noodzaak, en daarmee een toegenomen verantwoordelijkheid, om het verhaal te vertellen. De generatie van getuigen gaat voorbij. Het enige wat overblijft is hun erfenis. In de geschiedenis is kunst altijd een manier van vertellen geweest. In het rijk van de kunst is het tijdperk van de holocaust wellicht pas net begonnen.’

Stephen Feinstein (*Witness and Legacy*)

Voor Ruben Koster en Josua Ossendrijver.

Personages

josua weet niet beter dan dat hij Klaas heet

ma Josua's onderduikmoeder, ongeveer 70 jaar

sylvia dochter van verrader van Josua's familie

jonas bewoner van Ruben Kusters huis

tante nicht van Josua's onderduikvader

notaris

installateur

uitvaartverzorgster

Het stuk rust deels op een imaginair gesprek tussen Josua en zijn inmiddels overleden (onderduik)moeder. Een altijd zich herhalend gesprek waarin de tijd stil staat. Josua hoeft daarom in het stuk niet per se de leeftijd te hebben die hij in 2015 ook echt heeft.

proloog

josua Ik zit op een bank en luister naar het tikken van de klok. Ik heb mijn ogen dicht.

Al sinds ik mij kan herinneren heb ik een obsessie voor het verstrijken van de tijd. Sommige mensen worden nerveus als ze in een ruimte zitten met alleen het geluid van een tikkende klok. Ze worden er steeds op gewezen dat de tijd genadeloos doortikt, terwijl zij er zelf doelloos bij zitten te luisteren. En daar kunnen ze niet tegen. Ik wel.

Ik ken geen mooier geluid, dan het geluid van een staccato doortikkende klok, die de ijle tijd een gezicht geeft. Een dom spel waarin de dagen netjes onderverdeeld worden in uren, de uren in minuten, de minuten in seconden. Alles op zijn plaats.

Hoe ouder je wordt, hoe meer je je realiseert dat alles stopt. Dat bij het sterven van elke persoon, cruciale informatie verloren gaat. Maar de vraag is, hoe ver mag je gaan?

Hoever mag je gaan om elke druppel informatie uit iemand te persen? Wat is heiliger: de waarheid of de mens die daar omheen zit?

Als een schil.

Wat mag je doen als de laatste seconden wegtikken? Mag je iemand breken, ma?

Wat vind jij?

Mag je iemand breken?

stilte

Niks. Stilte.

Ze praat niet meer met mij.

Of ze is nu echt weg.

Dat kan natuurlijk ook.

1.

sylvia Dit is mijn huis. Onder dit dak ben ik geboren. Na de bouw in 1934 zijn mijn ouders als een van de eersten de wijk gaan bewonen. Mijn moeder is hoogzwanger van mij en loopt de straat in, wankelend over vlonders die over de modderplassen liggen op de nog onverharde straat. Het had zo in de krant kunnen staan: 'Jong gezin betreedt de Pijnackerstraat. Pioniers in een pas ontgonnen land. Eerstelingen in een rijk waar de arbeiders voortaan in paleizen leven.'

Met moeite wist mijn moeder tot over de drempel te geraken, en ze was nog maar amper binnen of ze kon het niet meer houden. Haar vliezen braken, ze ging door de knieën en deed haar gerief. Bracht mij ter wereld op een nog onbedekte vloer.

2.

jonas Dit hier, aan de andere kant van de stad, is mijn huis. Na mijn studie was het tijd om op mezelf te gaan wonen. Ik heb het studentenhuis verlaten en omdat ik nog lang geen recht had op een sociale huurwoning, heb ik dit huis uit de vrije huursector weten te bemachtigen.

Ik huur deze etage van een familie die meerdere huizen in de stad bezit. Ze heetten Cramer en waren aannemers, maar ergens in de vorige eeuw hebben ze een hele rits huizen én twee puntjes op de a gekocht. Nu heten ze Crämer en zijn ze makelaar van twintig huizen in de stad. Zelf wonen ze ergens buiten.

Nieuw geld. Een ordinair sjiek geklede dochter parkeert haar landrover op de stoep, beent in smakeloos zwarte rijglaarzen op me af. Leidt me gejaagd het huis rond, laat me op het balkon het huurcontract en een machtigingsformulier tekenen, een schimmige 3000 euro sleutelgeld cash betalen, vertrekt en keert nooit weerom. Hoe komen zij aan dit huis? Het schijnt dat de eerste vier huizen van de straat hun eigendom zijn. Alle etages zijn in hun bezit. Hoe kan dat nou? Hoe komen ze daar aan? Wanneer komen er nu vier huizen tegelijk vrij, midden in de stad? Doet er niet toe. Geen flauwekul.

Ik betaal hier huur.

Dit is mijn huis.

3.

sylvia Dit is mijn huis. Hier ben ik geboren. Hier ben ik opgegroeid en hier heb ik daarna mijn ouders op hun beurt oud zien worden. Ze verzorgd, gewassen en tenslotte aangezien hoe ze ergens in de jaren zeventig vlak na elkaar onder witte lakens naar buiten zijn gedragen. De tuin in. De straat uit. Mij alleen achter latend. Als medebewoonster kon ik meteen aanspraak maken op het huurhuis. Nog dezelfde avond heb ik een stapeltje kleren gepakt en ben ik, tweeënveertig jaar oud, van de krappe kinderkamer op zolder, naar de slaapkamer van mijn ouders afgedaald. Ik begroef me in hun lakens. Drukte mijn neus in hun kussens en inhaleerde, zoals een speurhond snuift aan een geurlap, en probeerde ze zo tevergeefs terug te vinden en bij mij te houden, net zolang tot zelfs hun geur was opgelost.

Dit. Dit is mijn huis. Hier ben ik altijd kind gebleven. Nooit heeft een levenspartner dit huis weten te vinden. In dit huis ben ik de laatste die geboren werd. Mijn kinderstem is de laatste kinderstem die deze muren weerkaatst hebben. In dit huis ben ik nu bijna veertig jaar alleen. Het is mijn huis.

4.

josua Dit is niet mijn huis en dat is het nooit geweest. Ik geloof niet in huizen. In wortels of in eigen grond of wat dan ook. Ik woon in een flat. Los van de aarde. Toch sta ik nu voor de oude eengezinswoning, steek de sleutel in het slot, draai 'm om en stap naar binnen. Veeg mijn voeten zoals ik een jeugd lang mijn voeten heb geveegd. Een half uur geleden belde mijn moeder.

ma Klaas? Ben jij dat? Ik geloof dat pa dood is.

josua Je gelóóft dat pa dood is?

ma Hij is op bed gaan liggen en niet meer opgestaan.

josua Slaapt ie niet?

ma Het zou kunnen. Maar ik zie zijn borst niet bewegen. Ik weet het niet.

josua Heb je de dokter gebeld?

ma Nee, je vader wilde absoluut niet dat er een dokter werd gebeld.

josua Dan valt het vast wel mee.

ma Denk je?

josua Ja. Toch?

stilte

josua Weet je wat. Ik kom er anders wel even aan.

ma *verschrikt* Nee!

josua Hoezo niet, ma?

ma Pa zei dat ik jou er absoluut buiten moest houden.

josua Maar dan kan ik toch gewoon toevallig even langskomen.

ma Ja. Ja. Misschien wel. Als je er maar niets over tegen hem zegt.

josua Ik zal mijn mond houden, ma.

ma Dankjewel, dankjewel.

Kun je wat brood voor me meebrengen?

josua Brood? Ja, natuurlijk.

ma Alleen als je hebt liggen, hoor.

josua Geen probleem. Verder nog wat?

ma Wat beleg. Doe maar ham ofzo. En wat koffie. Soep. En aardappelen en een stukje vlees. En een rol biscuitjes. En chocola.

Boter.

josua Ma?

ma Ja?

josua Hoelang zit je daar aan pa zijn bed?

ma Vier dagen geloof ik.

josua Ik kom er direct aan.

5.

jonas Ik werk vaak vanuit huis.

Eigenlijk heb ik een kantoorbaan. Ik verkoop websites voor het hotelwezen, en zorg ervoor dat mensen die een hotel zoeken op de site van mijn klanten komen en dat ze daar snel een kamer kunnen boeken. Eigenlijk gaat het niet zozeer om de site zelf, maar meer om het mechanisme er achter. We analyseren hoe vaak een klant de site bezoekt, hoe lang van tevoren hij boekt, leeftijd, etcetera, en daar passen we namens het hotel de prijsformule op aan, zodat er meer winst kan worden behaald. Mensen dwalen nietsvermoedend rond op het internet, denken dat ze anoniem wat voor zichzelf doen. Maar aan de achterkant is alles zichtbaar. Heeft elke klik waarde en betekenis en kun je zien hoe ondoordacht, willekeurig doch voorspelbaar mensen handelen. De mogelijkheden die het biedt als je dat in kaart kunt brengen... Sorry, ik word daar een beetje enthousiast van.

Omdat het grootste gedeelte van ons lichaam geautomatiseerd is, hebben we maar weinig echte mensen nodig. Een platte organisatie met twee man in Florida, twee in Parijs, één in Barcelona en ik dan hier in mijn uppie. Geen kantoor dat je kunt bezoeken. We bestaan slechts uit onze structuur en zijn alleen zichtbaar in het werk dat we op het internet achterlaten. Ik ontvang een kleine toelage bovenop mijn salaris om iets te huren, maar dat stop ik dan weer liever in mijn eigen zak en werk vanuit huis.

Procrastinatie. Vluchtgedrag. Niet werken. Ben ik goed in. Net zolang andere dingen doen tot ik in de problemen zit. Elke mogelijke afleiding grijp ik met beide handen aan, stofzuigen, espressoapparaat ontkalken.

Dus toen een zakenvriend me een mailtje stuurde haastte ik me om die te openen.

Er stond alleen een linkje in. Er stond verder niets bij, geen groet, geen boodschap. Gewoon een linkje. Dus ik klik op dat linkje. Weet ik veel.

Er opent zich een pagina, waarop in eerste instantie alleen héél groot mijn adres te lezen staat. Straat. Huisnummer en toevoeging: één hoog.

Daaronder staat: Gezin Ruben Koster.

Ruben Koster en Emilia Koster-Santilhano

Ik snap er niets van, dus ik klik.

Zo werkt het internet.

Klik.

Ruben Koster

Amsterdam, 27 juni 1905

Sobibor, 2 juli 1943

Kantoorbediende

Bereikte de leeftijd van 38 jaar.

Ik slik, doe mijn stropdas losser en kijk de kamer rond. Maar ik ben natuurlijk alleen.

6.

sylvia Het valt me eigenlijk nog best mee.

notaris Het valt helemaal niet mee.

Het is een wespennest. Een slangenkuil.

Bij een erfenis verwacht je in eerste instantie toch dat je er op vooruit gaat?

sylvia Ik niet.

notaris Nee, u niet. U niet. Mijn god.

Maar maakt u zich geen zorgen.

sylvia Dat doe ik ook niet.

notaris Ik help u hier uit. Ik leid u uit dit labirint. Ik heb een papieren draadje naar de uitgang gesponnen. Een spoor van notariële broodkruimels achtergelaten. Ik weet de weg. U had geen kinderen toch?

sylvia Nee. Geen kinderen.

notaris Dan kunt u de erfenis zonder problemen verwerpen. Zet hier uw handtekening en u bent overal vanaf.

sylvia Zo werkt dat niet.

notaris O, geloof me. Zo werkt dat wel.

Als u aan de andere kant verklaart dat u zuiver erfgenaam bent en er blijkt dat er sprake is van een negatieve nalatenschap (en geloof me: daar is sprake van), dan bent u aansprakelijk in uw eigen vermogen. En ik heb nog niet alles tot in de puntjes uitgerekend, maar ik verwacht niet dat...

sylvia Een schuld niet betalen, wil nog niet zeggen dat je er vanaf bent.

notaris Het zal u geld schelen. Veel geld. Een leven aan geld.

sylvia Helaas leef ik in de overtuiging dat er situaties zijn waar geen weg uit te kopen valt.

notaris U weet niet waar u het over heeft!

Wanneer bent u geboren?

sylvia 1934. Hier in dit huis. Het was net af en toen kwam ik.

notaris We leven nu in 1976. U bent net veertig. Als u tekent, tekent u voor een leven lang schuld aflossen. Mijn prognose is dat u er met uw inkomen ruim veertig jaar over doet.

sylvia Oké.

notaris Oké?? Dan is het 2016. Als u dan nog leeft.

sylvia Daar moeten we dan maar op hopen.

notaris De keuze is aan u.

sylvia Was dat maar waar.

En ik aanvaardde de erfenis.

Daarna heb ik de telefoon genomen en ben ik meteen begonnen met het bellen van alle instanties waar mijn moeder schuld had.

De instanties toonden zich ruimhartig en coulant en boden me stuk voor stuk een redelijke betalingsregeling aan. Het zal nu niet zolang meer duren eer alle schuld is afbetaald. Dat denk ik echt. Het kán nu gewoon echt niet lang meer duren.

7.

josua Mijn moeder is op van de zenuwen. Doodnervens laat ze het gouden Davidsterretje door haar vingers spelen. Dat sterretje dat ze om haar nek heeft hangen zolang ik me kan herinneren, maar waar ze nooit iets over heeft willen zeggen. Ze houdt haar blik strak op vader.

Die trouwens overduidelijk dood is. Dat zie je in één oogopslag. Ik had nog nooit in mijn leven iets gezien dat zo dood was als die man in dat bed.

Het is me een raadsel hoe mijn moeder daar nog mogelijk leven in heeft kunnen zien. Hoop doet leven. Angst blijkbaar ook. Ik kijk op de klok. Donderdag 17 april. 16:34.

Voor wat het waard is.

‘Hij is inderdaad dood, ma.’

ma *hoopvol, opgelucht*

Denk je dat echt?

josua Ik weet het wel zeker.

En ze stond op, week van het sterfbed, ging aan tafel zitten, smeerde een boterham en at.

En ik. Ik bekeek mijn moeder van achteren. Hoe ze zat te eten. In stilte maar met smaak. Een gulzige gestalte.

En toen keek ik naar mijn vader. Of wat er van over was. Hij had een bozige, getergde uitdrukking op zijn gezicht, zijn handen tot vuisten gebald. Ik keek weer naar mijn moeder.

Die dus at. En ik keek naar mijn vader.

Die was dood. En ik liep naar zijn broek die slap over de stoel hing, pakte hem op en liet heel voorzichtig mijn hand in zijn achterzak glijden. Ik pakte zijn portemonnee van vuil bruingeel varkensleer en keek ondertussen mijn vader aan. Hield mijn adem in. Bang voor een uitbrander. Ik opende het vakje voor het muntgeld en pakte daar het kleine zilverkleurige sleuteltje uit dat ik al zolang ik leef in handen probeer te krijgen.

Mijn moeder had haar mond nog vol maar trok alweer een nieuwe snee brood uit de broodzak, streek haar mes over de boter en begon te smeren. Het was stil in de kamer. Alleen het zachte geklapper van haar gebit, het smakken van brood dat met speeksel wordt vermengd. Ik liep naar het dressoir en pakte het kleine grijze ijzeren kluisje eruit. Mijn vader probeerde me met alle macht tegen te houden. Nog maar net dood of hij spookte alweer springlevend door mijn hoofd. 'Denk eraan jongen. Als je het maar laat. Raak het met één vinger aan en ik breek allebei je benen.' Mijn handen trillen zo dat het sleuteltje alleen maar over het stalen cilinderslot heen schraapt. Mijn moeder hoort niets. Die eet rustig door. Ik blijf proberen. Dan schuift het eindelijk in het slot. Klik.

Ik open het deksel. En...

Leeg.

Alleen een briefje.

Pijnackerstraat staat erop.

Pijnackerstraat

Pijnackerstraat

Pijnackerstraat

tegen ma

Pijnackerstraat, zegt jou dat iets, ma?

Ma stopt met kauwen, krimpt betrapt ineen.

ma Wat?

josua De Pijnackerstraat?

Ma kijkt hem recht aan.

ma Nee. Zegt me niks.

josua En ze grijpt weer naar dat eeuwige kettinkje.

8.

jonas Ruben Koster.

Ruben Koster.

Ruben Koster. Wie is Ruben Koster?

Ik zoek op internet.

Zijn naam. Jaartallen. Dit adres.

Ik wil een foto zien. Maar het lukt niet.

Ik kom een heel aantal Ruben Kosteren tegen, maar ze leven allemaal nog. Vrolijke levende gezichten kijken me aan.

Wie is Ruben Koster. Ik weet het niet.

Ik kan niks vinden.

Ik sta op en loop door mijn huis.

Waarom ben ik hier?

Mag ik hier wel zijn? In dit huis?

Natuurlijk, ik betaal toch huur. Niemand die me iets kan maken.

Toch?

Ik pak mijn huurcontract erbij en begin te zoeken.

Cramer. Typ ik in. Crämer.

Ik kan niets verontrustends vinden. Zie je nou wel.

Dit is mijn huis. Ik mag hier zijn. Toch moet ik er even uit.

Kop koffie halen ofzo.

9.

sylvia ‘Ssst.’ Hoor je dat? Er zijn hier mannen geweest met zware zwarte schoenen aan hun voeten. Ze hebben me zwijgend toegeknikt, zijn doorgestampt naar boven en hebben mijn hele huis overhoop gehaald. Toen ze klaar waren, nam de jongste van de twee het woord. Dat is meestal zo. Eén voert het woord de ander zegt niets.

installateur Zo, mevrouwtje. Nu kunt u er weer even tegen.

sylvia En vol trots lieten ze me de hoogrendementsketel zien die ze op de vliering tegen de muur geschroefd hadden.

‘Wat een lelijk ding.’

installateur Ja, maar wel handig.

sylvia Ik kan mij dat niet veroorloven.

installateur Cadeautje van de woningbouwvereniging.

sylvia Ik heb elk aanbod van renovatie geweigerd.

installateur Als ze niets aan uw leidingwerk deden, waren ze strafbaar. Het is hier zo verouderd dat het onleefbaar wordt.

sylvia Ik heb nooit om leefbaarheid gevraagd.

Ik heb nergens om gevraagd.

installateur Ik ook niet. Ik doe slechts wat me is opgedragen.

sylvia Maar dat ding hangt pal naast mijn oude slaapkamer!

installateur Het is een zeer geluidszuinig apparaat. Nieuwste model van 2015.

Net binnen, nu al bij u aan de muur.

sylvia En ze voerden me mee naar de woonkamer en lieten me met zo mogelijk nog meer trots een klein rond apparaatje zien dat ze midden op de muur van mijn woonkamer hadden bevestigd.

‘Wat een lelijk ding.’

installateur Let u nu even goed op, het is allemaal doodeenvoudig.

sylvia De dood is nooit eenvoudig. Net als het leven trouwens.

installateur Het is heel simpel. Als u hier aan draait.

sylvia Ik heb nooit verwarming gehad.

installateur Dan zult u wel stram tot in uw botten zijn.

sylvia Helemaal niet.

installateur Dan begrijp ik niet hoe u het hier uitgehouden hebt met alleen dat gaskacheltje. We zijn al aan het einde van de winter en het is hier binnen nog stervenskoud.

sylvia Dit is een schaduwhuis. Het ligt zo in de wijk dat de zon het amper bereikt.

installateur Dat is mooi pech dan.

sylvia Ach. Wat is pech. Ik rook. Dat houdt een mens warm. Hier van binnen. Ik ben een hagedis. Mijn huid kan koud zijn als een rots, als er van binnen maar een klein kooltje gloeit is alles goed.

installateur U moet het zelf maar uitzoeken, u kunt het nu in ieder geval zo warm stoken als u zelf wilt. Goedendag.

sylvia En ze verdwenen weer.

Ssst. Hoor je dat? Als de temperatuur het vriespunt nadert slaat de ketel aan. Je hoort hoe er iets in dat mechanische apparaat vlam vat en meteen daarna begint heet water door de aderen van dit huis te stromen. Dit huis, waarin nooit iets met overtuiging heeft willen leven. Dit huis heeft weer een hart. Ik zet me op de bank en

steek een sigaretje op om er in stilte naar te luisteren. Het wonder van de Pijnackerstraat.

10.

josua Je kent de beelden. De man die van het sterfbed op de baar geschoven wordt en naar buiten wordt gereden. De zwenkwieltjes onder de hoge dunne stalen insectenpoten.

De dichtklappende zwarte autodeuren.

De man met de blik vol medeleven en de daadkrachtige handdruk.

De tas vol papierwerk.

Aan het einde van de dag neem ik mijn moeder mee. Ze zit nog altijd aan de tafel.

De broodzak is bijna leeg.

Ma, kom. Trek je jas aan.

ma Waar gaan we naartoe?

josua Je gaat met mij mee naar de flat.

ma Naar je flat? Waarom?

josua Ik laat je hier niet alleen.

ma Ach, jongen toch.

josua Kom.

Ik trek haar mantel aan en samen stappen we het huis uit, de oprit op.

We schuifelen over de grindtegels alsof het ijs is. Zij klampt zich stevig vast aan mijn arm, als een kind dat voor het eerst buiten komt. We lopen naar mijn auto. We rijden naar mijn flat.

11.

jonas Ik open de deur en betreed met een piepschuimen coffee-to-go-bekertje mijn trappenhuis.

De treden van de trap. Hoe oud zijn die?

De versleten loper. Lag die er al in 1943?

De mat? De deuken en krassen op de muur? Het koord waarmee we de deur moeten opendoen als er is aangebeld? De bel.

De deurbel. Hoe oud is die? Ik ga mijn huis binnen. Daar is alles wit.

Ik heb dat hoogstpersoonlijk witgekalkt. In zo'n wit pak. Met zo'n

roller aan zo'n stok. Maar die ornamenten op het plafond. Die

moeten er al gezeten hebben. Net als de leidingen in de muur. De

bedrading en nog meer dat ik niet kan zien. Het glas in de ramen.

De deuren. De klinken die ik dag in dag uit in mijn handen neem,

Ruben Koster moet ze ook vastgehouden hebben.

Klopt deze ruimte wel? Mogen mijn meubels wel staan zoals ze

staan? Dit huis is een oud huis.

Er is hier vast een boel gebeurd. Ongetwijfeld. Maar in alle oude

huizen zijn dingen gebeurd waar je geen weet van hebt. Hebben

mannen zich aan de zolderbalken opgeknoopt. Zijn kinderen een

stille dood gestorven. Relaties verbroken. Toch?

Dat is toch niet erg? Toch? Moet een mens dat weten voor hij het bewoont?

Dan zie ik ineens het slecht gelegde kliklaminaat, waar ik me tot nu toe nooit aan heb gestoord. Omdat ik het altijd wel begreep.

Ik huur dit huis gestoffeerd, dus er moet iets op de vloer liggen. En natuurlijk geef je dan als huisbaas niet meer uit dan strikt noodzakelijk, en leg je bouwmarktlaminaat neer. Maar ineens kijk ik naar die kieren en de plekken waar het opbult en stort me midden in de kamer op mijn knieën en begin te breken. Gewoon ergens middenin de kamer, waar ik mijn vingers maar tussen de sleuven kan krijgen. Mijn iPhone gaat. Laat maar gaan.

Ik forceer de vloer, trek de kunststof stroken lukraak uit het gelid en stuit op een ondervloer van goudfolie die ik zo snel mogelijk kapotscheur en wegtrek.

Zie je wel. Net wat ik dacht. Visgraatparket. Een dure vloer, die men graag laat zien aan het bezoek. Oud hout. Dat zie je zo. Compleet met krassen en butsen en sporen van hakken. Ik haal mijn hand eroverheen. Veeg het stof weg.

Mijn God, wat is hier toch gebeurd.

Wat is er toch in vredesnaam allemaal gebeurd? Wie hebben hier allemaal gelopen?

Wacht. Ik heb het vast niet goed begrepen.

Ik sta op en loop naar mijn laptop. Zweet druppelt op mijn toetsenbord maar ik open mijn mailbox. Open de mail en klik op het linkje.

Mijn adres. Straat. Huisnummer en toevoeging: één hoog.

Daaronder:

Gezin Ruben Koster.

Ruben Koster en Emilia Koster-Santilhano.

Klik.

Ruben Koster

Amsterdam, 27 juni 1905

Sobibor, 2 juli 1943

Kantoorbediende

Bereikte de leeftijd van 38 jaar.

Kantoorbediende. Achtendertig jaar.

Achtendertig jaar.

12.

sylvia Ik was negen toen hij voor het eerst voor de deur stond. Ik deed zelf de deur open, nota bene. Hij stond gewoon ineens voor onze deur. Ding dong. Precies zoals je je voorstelt. In vol ornaat. Ze hadden meteen na de bezetting onze school midden in de wijk ingenomen. Ik deed de voordeur open en zag hem staan. Hij had een stuk ham in zijn handen en gaf me een knipoog. Op dat moment had ik sterker moeten zijn en de deur recht in zijn gezicht dicht moeten knallen. Maar dat deed ik niet. Ik ben omgedraaid, heb als een koppelaarster mijn moeder gehaald en heb de rest op zijn beloop gelaten.

Sindsdien heb ik nooit meer iets gedaan. Helemaal niets. Als je ziet waar met bloed als het mijne het openen van een deur al toe kan leiden, dan is het beter dat je discipline toont en je terugtrekt uit de wereld. Dus ik zit hier en denk aan jou. Het enige pleziertje dat ik mij toesta is om over jou te fantaseren. Ook al heb ik je alleen heel kort als baby'tje gezien. Daarna nooit meer. Maar toch. Jij bent voor mij een wonder.

Voor een kind is elke baby een wonder. Eerst is er niemand, alleen maar een vrouw met een buik. Maar je draait je éventjes om en ineens is daar een zachtroze pakketje ademend en wel, terwijl de vrouw met de buik op de bank met een warme kop thee rozig uit het raam zit te staren alsof er niets aan de hand is.

Alsof de mensen zomaar uit het niets verschijnen.

Alsof alles is zoals het altijd was.

Maar dat is niet zo.

Na de geboorte van een kind hoort alles anders te zijn.

De wereld op zijn kop.

En bij jou was dat ook zo. Want jij werd onverwachts geboren.

Zonder dat iemand ervan wist. Recht tegen de stroom in was je er ineens.

Natuurlijk begrijp ik goed dat ik de laatste ben die aanspraak mag maken op jouw bestaan.

Dat het pervers is. Maar toch. Ik fantaseer over je.

Hoe je er nu uitziet. Wat je doet. Waar je woont.

Ben je in de stad gebleven?

Ben je in Nederland gebleven?

Spreek je een andere taal?

Hoeveel weet je zelf eigenlijk?

Ben je buiten schot gebleven?

En leef je nog? Hallo? Leef je überhaupt nog?

13.

jonas Ik google:

Crämer.

Koster.

Visgraatparket.

Ik stop ermee. Weet ik veel. Buiten valt de schemering. Tijd voor een avondmaal.

14.

josua Het is raar dat mijn moeder bij mij aan de eettafel zit. Ze kwamen nooit graag naar mijn flat. Vooral pa niet. Ik ben altijd naar hun toe gegaan. Nu zit ze hier gebogen over haar bord alsof ze nooit iets anders heeft gedaan.

Ze zegt niet veel maar eet een aanzienlijke hoeveelheid voedsel. Later die avond, als pa al lang en breed in de roestvrijstalen koelcel van een mortuarium geschoven is, ruim ik de vaatwasser in en zet zij zich in de zetel. Ze kijkt Tros Muziekfeest. Als een bekende volkszanger het podium bestijgt, zingt ze zachtjes met hem mee.

Ze krimpt ineem als ze ziet dat ik vanuit de keuken naar haar kijk.
'Voel je je fijn, ma?'

ma Nee, hoor.

josua Ben je moe?

ma Ja. Als ik eerlijk ben wel.

josua Er is een gastenkamer bij ons in de flat. Op de twaalfde. Dat had de vereniging van eigenaren een handig idee geleken. Als iemand een logee heeft kun je er op intekenen. Het is een kleine slaapkamer, met een keukenblokje, een douche en een toilet. Ik geloof niet dat er veel gebruik van gemaakt is, maar nu komt het goed van pas.

ma Moet ik naar bed?

josua Dat moet je zelf weten, ma.

ma Ik ben wel moe.

josua Kom dan maar mee.

Ik leid haar naar de lift. De roestvrijstalen deuren schuiven open, maar mijn moeder wil de lift niet in. Ik weet niet wat het is, maar er is geen schijn van kans dat ze ook maar één voet in die lift zet. Dus lopen we alle trappen op naar de 12e etage. Zij vertrekt geen spier, maar ik zweet als een otter. Ik wijs naar de kamer met de bruin-beige inrichting uit de jaren zeventig. Alle spullen zijn nog hagelnieuw. Onaangeraakt.

‘Kijk ma.’

ma Ja, ik zie het, jongen.

josua Nou, slaap lekker.

ma Hoe lang kan ik hier blijven?

josua Zolang als nodig is.

ma Klaas?

josua Ja?

ma Dankjewel.

josua Ik trek de deur achter me dicht, wis het zweet van mijn voorhoofd en loop naar het raam op de gang. Het is donker daarbuiten.

De weinige lichtjes beneden doen een stad vermoeden. De maan is weg.

Nu ben ik de oudste, denk ik. De stamhouder. De troonopvolger. Mijn vader trekt uiteindelijk toch nog aan het kortste eind. Maar ik heb geen strijd gestreden. Overwinnaar in het koningsdrama der laffen. Een koning van middelbare leeftijd.

Nu zijn we oud, mama, prevel ik, en nu leven we dan toch nog in hetzelfde complex. Welkom.

Dan ga ik naar beneden. Op de kaart zoek ik de Pijnackerstraat. Het is hier niet eens zo gek ver vandaan.

15.

sylvia Hij kwam natuurlijk vaker langs vanaf dat moment. Eerst af en toe. Al snel daarna verzorgde hij zo'n beetje het eten voor elk avondmaal en zette hij zich onverstoord aan het hoofd van de tafel. Aan mijn vader werd geen woord meer vuilgemaakt. Mijn moeder leidde haar gezin meedogenloos. De man die in staat was het te verzorgen, kreeg daar wat voor terug. Een gepaste beloning. In het begin was het raar om met die man aan onze eettafel te zitten. Na het eten moest ik naar bed. Mijn moeder zei 'huphup'. Hij gaf me een knipoog en ik ging slapen. Maar eigenlijk miste mijn moeder mijn vader. Dat moet wel. Anders kan ik haar gedrag van later helemaal niet meer verklaren. Ze miste mijn vader. Ja. Zeker. Ja.

16.

jonas *fluistert*

Ssst. Ik ben hier niet alleen. Er is hier iemand. Maar waar precies?

Waar in mijn huis zit ie verstopt?

Ik zit rechtop in bed en spits mijn oren. Hoewel deze stad als 'grote stad' gezien wordt, is het hier 's nachts doodstil. Alsof je in de landerijen woont. De stilte is diep en absoluut, maar nu beangstigt dat, want er loopt hier iemand rond. Ik voel een aanwezigheid.

Ik durf nauwelijks te ademen, bang dat ik door mijn eigen ademhaling net een klein geluidje mis, of erger nog: er zelf eentje maak waarmee ik mijn eigen aanwezigheid verraad.

tegen zichzelf

Kom op. Stel je niet aan. Ga slapen.

Er is hier niemand. Je bent hier alleen.

Hij is er niet. Ik ben er wel.

Hij is er niet. Ik ben er wel.

Hij is er niet. Ik ben er wel.

17.

ma Klaas?

josua Het is midden in de nacht en ineens staat mijn moeder weer midden in mijn kamer.

Ze loopt die verdomde trappen op en af alsof het niets is. Alle twaalf de etages. In nachthemd en pantoffels. In één moeite door. Geen spoor van vermoeidheid. Alsof ze vlak voor de deur uit het niets verschenen is.

ma Ik kan de slaap niet vatten.

josua Ik ook niet.

Moeder frunnikt aan haar kettinkje.

ma Niet zo naar me kijken.

josua Hoe kom je er ook alweer aan? Aan dat kettinkje?

ma Dat heb ik je zo vaak verteld.

josua Mam.

ma We moeten pa nog begraven.

josua Ma, pa is nu dood.

ma Eerst begraven, dan geloven.

stilte

Ik heb het van een vriendin gekregen, dat weet je best Klaas.

josua Hoe heette die vriendin?

ma Dat weet ik niet meer.

josua Ma, kom op. Ga nou eens zitten.

De naam van je beste vriendin.

Zoiets vergeet je niet.

ma Ik ben altijd dol op je geweest.

josua Dat weet ik toch.

ma Vanaf het allereerste begin al. Je vader en ik wilden zo graag een kindje. En we hadden de hoop al bijna opgegeven. En toen kwam jij. Recht tegen de stroom in werd jij gewoon geboren.

josua Ik heet Klaas.

ma Ja. Mankeert er wat aan? Hoe wil je dan heten? Willem? Klaas is een goede naam.

josua Jouw vader heette Tinus. De vader van pa heette Kees.

ma Zo is dat.

josua Ik ben dus niet vernoemd.

ma Blijkbaar niet.

josua Blijkbaar niet?

Dat is toch raar? Voor twee mensen die zo lang op een kind wachten. Die de familielijn zo graag voort willen zetten. Dan vernoem je je kind.

ma Tegenwoordig vernoemt niemand zijn kind meer.

josua Vroeger wel.

ma Wat weet jij nou van vroeger?

Wat weet jij daar nou van?

Vroeger! Alles was anders.

Ik ben moe. Jij loopt altijd zo te malen.

Soms lijkt het alsof je meer in dat hoofd van je woont dan in het

leven. Probeer maar niet teveel aan mij te denken. Ik word er onrustig van.

josua Ik heb het grijze kluisje van pa geopend.

ma Als ie er achter komt breekt ie alle twee je benen.

josua Er zat een briefje in met Pijnackerstraat erop geschreven.

Wat betekent dat?

ma Waar zou pa nu zijn?

josua Ma...

ma Je kunt zeggen wat je wilt, maar je vader heeft altijd voor je gezorgd.

josua Ma...

ma Er was altijd eten. Er was altijd geld.

josua Mama. De Pijnackerstraat.

ma Eerst begraven.

josua Ja...

Moeder draait zich om, pakt een banaan en twee mandarijnen uit de fruitschaal en loopt de gang op. Ik loop haar achterna en zie nog net hoe ze de leuning van de trap vastpakt en de eerste treden bestijgt. Haar voetstappen in het trappenhuis sterven langzaam weg.

18.

jonas Ssst. Ik zit op mijn knieën aan mijn bed en schuif er zachtjes mijn handbagagekoffertje onder vandaan. Ik open voorzichtig de deur van mijn linnenkast en stop er alleen het hoogstnoodzakelijke in; maak me klaar om de gang in te lopen en maar te zien wat volgt.

Ik zal snel moeten zijn, want ik weet niet wat me te wachten staat. Ik rits de koffer dicht, tel tot drie, open de slaapkamerdeur, stap de gang in en vlucht naar de voordeur. Ik vergeet te ademen.

We denken dat we alles zien. Dat het de hele wereld is die via onze ogen tot ons komt.

We lijken maar niet te beseffen hoe beperkt we zijn. Hoe veel ons ontgaat. Want als ik bijna bij de deur ben, ik alleen mijn hand nog maar hoeft uit te steken naar de klink, ligt het grootste gedeelte van mijn huis achter me en heeft alles en iedereen vrij spel om me in de rug aan te vallen. Ik zie niks. Alleen de stomme houten voordeur. De klink ligt in mijn hand, ik duw hem naar beneden, maar ik krijg de deur niet open. Hoe vaak doet een mens een deur open in zijn leven? Mislukt dat ooit? Waarom nu dan wel?

Ik krijg de deur niet open. Alsof ie klemt. Alsof ie me niet naar buiten wil laten.

Alsof er alles aan gelegen is om mij hier tussen deze vier muren vast te houden. Verdomme, mijn handen trillen maar ik rammel aan de klink.

Er staat iets vlak achter me, ik voel het. Ik laat mijn koffer los en maai blind met mijn armen naar achteren. Probeer iets te verslaan zonder het te zien. Raak ik iets? Of maai ik in de lucht? Ik verlies bijna mijn evenwicht, natuurlijk valt een vaas van een dressoirtje. Pats. Kapot.

Met alles wat ik heb ga ik aan de klink hangen. Eindelijk. Ik weet de deur open te dwingen en werk mezelf eruit.

Zelfs in het trappenhuis is mijn paniek nog niet getemperd. Ik storm zonder koffer de trap af en ren. Vijf treden tegelijk. Alsof ik elk moment terug dat huis in kan worden getrokken. Alsof omkijken fataal zou zijn.

Eindelijk buiten. Zonder koffer. Maar laat die koffer maar lekker liggen. Ik loop de straat uit. Het geluid van ratelende kofferwieltjes op het trottoir bedenk ik er zelf wel bij. Nu is slechts het stiekeme geluid van mijn voetstappen te horen, zoals dat nu eenmaal klinkt wanneer mensen wegsluipen in de nacht.

19.

sylvia Als je weet wat er op een plek gebeurd is, dan kun je nooit meer met dezelfde ogen naar die plek kijken. De plek zal er voor eeuwig tot veroordeeld zijn om het toneel van die ene gebeurtenis te vormen. Ook al lopen de onwetenden er nietsvermoedend voorbij. Wij weten beter. Wij houden dat wat gebeurd is in leven. Of we nu willen of niet. Ik hoef maar uit het zolderraam te kijken en het speelt zich als een film af. Ik hoor mijn moeder praten met haar soldaat. Ik hoor de soldaat zijn stem verheffen. Mijn moeder vertelt een verhaal met dezelfde klanken als daarvoor. Onze soldaat vertrekt. Stampt de straat uit. Komt terug met een oudere soldaat en belt aan bij de overburen. Al snel gaat het bellen over in bonzen. Met zijn vuist. Net zolang tot de deur van de overburen toch nog wordt geopend. De jongste neemt het woord en ze betreden het huis. Keuren de bewoners geen blik waardig en stampen met hun zware laarzen door naar boven. Ze blijven lang weg. De voordeur blijft wagenwijd open staan.

Ik kijk daarnaar, door mijn zolderraam.

Het herhaalt zich keer op keer. Tot in den treure. Tot zo diep in de nacht dat het diepblauwe waakvlammetje in de hoogrendementsketel nog het enige overgebleven licht is.

20.

josua Ik zit aan de grote tafel en drink rode wijn. De fles naast het glas. Ik giet de rode vloeistof steeds in een kleiner reservoir. Van de fles, in het glas, in mijzelf. Ik voel me slap. Ik ben een niks. Een nul. Voor de vorm heb ik een kaarsje aangestoken. Dan zou het nog wat lijken, als je me hier zo zou zien zitten.

21.

jonas Ik loop naar de ingang van een groot zakenhotel net buiten de ring, waar ik de website voor beheer. Het gebouw is een fantasieloos één-tweetje van beton en glas met een inwisselbare naam er boven.

Bij de in blauw led-licht badende ontvangst-balie word ik door een jongen opgewacht. Dennis.

Ik check in, loop richting de lift, stap erin.

De lift stijgt op. Dat zie ik aan de verspringende cijfertjes. Dat voel je niet. Het lijkt alsof de lift stil blijft staan. Dat hebben ze zo gemaakt, zodat je als je uitstapt voor je gevoel overal in de wereld zou kunnen zijn. Een neutrale plek, die de indruk wekt dat je er al eens eerder bent geweest, maar waar je je tegelijkertijd niets meer van kunt herinneren.

Ik stap mijn kamer binnen. De flatscreen op de muur is aangeschakeld.

‘Welcome Home, Meneer van der Meer.’

valt er in neutrale letters op het beeldscherm te lezen.

‘Ja, bedankt, Dennis.’

Ik kijk naar buiten en kijk uit over iets dat een skyline probeert te zijn. Hier en daar brandt wat licht maar verder zijn de huizen donker. Alles is in rust in deze mini-metropool, deze verminkte moederstad, waarin iedereen zo verwoed probeert thuis te zijn.

Ik ben eindelijk alleen. De stad slaapt.
Er liggen alleen nog wat mensen wakker.

22.

josua De meeste gestorven mensen zijn onderverzekerd voor hun eigen uitvaart.

Mijn vader niet. Die man zorgde altijd al het best voor zichzelf, en na zijn dood was hij daar blijkbaar nog niet klaar mee. Voor het geld dat de verzekering ter beschikking stelde konden we de aula morgen de hele dag wel afhuren, konden we het onophoudelijk rode rozen laten regenen en kon mijn vader met vierspan en al de verbrandingsoven in gereden worden.

Het enige probleem was: gasten. Mijn vader had gedurende zijn leven alle mensen om hem heen stelselmatig tegen zich in het harnas gejaagd. Mijn moeder en ik konden niemand bedenken die we een uitnodiging konden sturen. We plaatsten een advertentie in de krant en hoopten er maar het beste van.

23.

sylvia Met moeite beweegt mijn hand zich naar mijn zak om mijn aansteker te pakken. Het is fris zo voor het zolderraam. Ik ben stram tot in mijn botten. Ik pak mijn laatste sigaret uit het pakje. Steek hem aan.
En inhaleer.

jonas Ik heb het hotel verlaten en sta weer op straat. Voor de gevel van mijn eigen huis.

En kijk omhoog naar mijn woonkamer.

Het is gek om uitgebreid je eigen huis van buiten te bekijken. Alsof je jezelf aan het bespieden bent. Alsof je zelf elk moment daarboven de kamer in kan komen lopen, om nietsvermoedend voor het raam te gaan staan om naar buiten te kijken.

Ik bekijk mijn woonkamer vanuit dit straatperspectief. Hoe? Hoe zou je kunnen zien dat hier iemand binnen is? De ramen zijn niet schoon. De lampen zijn uit. Er schijnt wat lantaarnpaallicht naar binnen, alleen waagt niemand zich bij het raam. Maar zie je de kamerplant? In de vensterbank? Hij staat er fier en levenslustig bij. Die moet vrij recent nog water hebben gekregen.

Ik adem in en uit.

sylvia Het is vroeg. De dag tilt de straat nog maar amper uit de schemering.

Zelfs de vogels zijn nog stil.

Het blauwe uur. Het moment waarop de eeuwige herhaling op het punt staat te verdwijnen.

Even is er niets.

Een tijd van relatieve onschuld, die in totaal maar tien minuten duurt. Want daarna wordt het licht. Worden de mensen wakker en stappen naar buiten.

jonas Pas als het helemaal licht is durf ik de sleutel in het slot te steken om zelfverzekerd weer door naar boven te lopen. Terug mijn huis in. Ik open mijn voordeur, die ik gister in de gauwigheid niet op slot heb gedaan.

De deur gaat zonder moeite open. Ja ja.

Nu wel.

sylvia Voor het huis van de overburen is niets meer te zien. De planten hangen melig van de lente over de rand van de plantenbakken.

Het is licht. De middenklasse auto's rijden de straat uit. Ik wend mijn blik af van het zolderraam, loop de trappen af en ga weer op de bank zitten. De dag is weer begonnen.

24.

josua Van buiten voldeed het crematorium nog aan alle desolate cliché's, maar binnen moet ik die meteen weer laten varen. Het moderne rouwproces is zeer gelikt uitgedacht. Mijn moeder en ik worden hartelijk ontvangen in de family-room, de eventuele andere gasten worden ontvangen in de normale ontvangstruimte. Als de dienst begint wordt de familie naar de aula geleid, en zo trekken ze in een plechtige processie langs de andere gasten. Met de steun van iedereen die is komen opdagen in je rug, ga je de afscheidsdienst in. Een kleine catwalk van rouw. Zeer smaakvol. De family-room is van alle gemakken voorzien. Er staat een tafelkoelkast vol fris.

Er is thee. Koffie.

uitvaartverzorger Als u wilt laat ik u de aula even zien. Dan kunt u even kijken hoe de kist erbij staat en of alles voor u naar wens is. Loopt u even mee?

ma Hij kijkt ons hoopvol, bijna trots, aan.

Als iemand die erg zijn best heeft gedaan.

josua Dus we lopen maar mee.

De aula heeft tot mijn verbazing gekleurde banken. Niet te fel, niet te vrolijk, maar tsja. Levendig. De vloer verandert naar de kist toe in stemmig antraciet. En daar staat, op een smaakvol, modern baarmeubel, de kist die mijn vader nog bij vol bewustzijn voor zichzelf uitgekozen heeft. De Padova. Klassiek. Italiaans. Massief

eik. Schijnheilig kruisje bovenop, en zes koperen handvatten eraan. Zes handvatten, maar niemand om de kist te dragen.

uitvaartverzorgster Het is altijd mogelijk om de kist nog even te openen, zodat u kunt zien hoe uw man en vader erbij ligt.

josua Mijn moeder kruipt dicht tegen me aan, en knijpt hard in mijn hand.

‘Nee, dat zal niet nodig zijn. Dank u.’

We keren terug naar de family-room.

De medewerker benadert ons nu licht nerveus, met zijn handen keurig voor elkaar gevouwen.

uitvaartverzorgster Verwacht u nog speciale gasten?

josua Nee, we kunnen beginnen.

uitvaartverzorgster Het is geen enkel probleem om nog even te wachten, hoor.

We zitten ruim in de tijd.

josua ‘Nee, we verwachten niemand. Laten we beginnen.’

We worden voor een tweede keer naar de aula geleid. Voor de ontvangstruimte langs.

En tot mijn grote verbazing, is daar wel iemand. Een oude vrouw zit in een rolstoel en kijkt verbeterd voor zich uit. Een verpleger staat gedienschtig achter haar. Ik wil blijven staan om haar te bekijken, maar mijn moeder trekt me mee. De processie moet door.

Mijn moeder en ik zitten op de voorste rij.

De rolstoel wordt binnengereden en een paar rijen achter ons geparkeerd.

Ik kijk niet meer om. Met onbekende ogen in mijn rug, draaien we

die dienst. Niemand voelt zich geroepen om het woord te nemen.
We luisteren drie operanummers die vader wel luisterde als hij
dacht dat hij alleen was.

Na twintig minuten eindigden we met zijn lievelingsaria Che Gelida
Manina uit La Bohème. Een kitscherige melancholische armeluis
opera, voor vastgeroeste ouwe mannen die zichzelf vanuit hun luie
stoel vrij trachten te denken. Voor het eerst hoorde ik de laatst
woorden.

Or che mi conoscete parlate voi.

Deh parlate. Chi siete? Vi piaccia dir?

En nu je weet wie ik ben, vraag ik je alsjeblieft.

Vertel me. Wie ben jij? Ik smeeek het je.

Als ik na de dienst omkijk, is de vrouw in de rolstoel verdwenen.

Ik kijk mijn moeder aan. Ze pakt mijn hand.

ma Jij weet toch wel dat ik hier ook niet meer ben, jongen?

josua Hoe bedoel je?

ma Nou, gewoon dat je van mij niet al teveel meer kan verwachten.

25.

jonas Natuurlijk is bij daglicht alles anders. Dat weet een kind. Alles wat hier was is met de nacht verdwenen. Mijn huis doet zich gewoon weer voor als mijn huis. Speelt de vermoorde onschuld. De zon schijnt naar binnen en legt vredig de schaduwen van de raamkozijnen op de vloer.

Ik overzie kalm mijn plaats delict. De sporen die ik achter heb gelaten. De rolkoffer die dommig scheef in de hal ligt. Het vaasje dat onnodig is gesneuveld. Het in alle haast weggebroken kliklaminaat in de woonkamer: sporen van een non-gebeurtenis. Een hersenspinsel. Het is altijd gênant om met je eigen overtrokken reactie geconfronteerd te worden. Het bewijs van blinde paniek om niets. Lachwekkend haast. Bespottelijk.

26.

josua Gaat het wel met je?

ma Ja. Het gaat.

josua Ma? Wie was die vrouw?

ma Welke vrouw?

josua In die rolstoel. Ze zat achter ons en was vlak voor het einde van de dienst weer weg.

ma Ik heb werkelijk geen idee. Ik ben moe.

Ik wil graag even een dutje doen.

josua Ik loop met mijn moeder mee naar bed. Ik kijk naar de lift. Ik kijk naar mijn moeder. We lopen alle trappen maar weer op.

ma Ik ken de weg hier onderhand wel.

josua Dat weet ik, ma.

ma Waarom loop je dan helemaal mee?

josua Gewoon.

ma Ik vind het niet prettig als je me achtervolgt.

josua Ik achtervolg je niet, ik breng je alleen even naar je kamer.

ma Ik kan het zelf wel.

josua We lopen haar kamer binnen. Het lijkt wel of ze al de tijd dat ze hier slaapt niets heeft aangeraakt. Ik doe het rolgordijn naar beneden.

ma En nu?

josua Nu niks.

ma Ik ga naar bed.

josua Ik blijf wel even.

ma Ja, hoor 's even. Je bent mijn zoon.

josua Toe nou maar.

Ze kleedt zich vertwijfeld uit.

Ik heb mijn moeder nooit naakt gezien.

Nu ook niet, hoor. Ik probeer haar buik te zien, maar ze houdt haar armen er stelselmatig voor. Ze houdt haar t-shirt aan, schiet uit haar broek en duikt snel en schaamtevol onder de dekens.

ma Ga weg.

josua Rustig nou maar.

ma Niet zo dichtbij.

josua Laat me nou maar even.

ma Niet kijken. Ik hou hier niet van.

josua Waarom toch niet?

ma Ik ben het niet gewend. Ik ben nog nooit ingestopt.

josua Eens moet de eerste keer zijn.

ma Voor sommige dingen komt nooit een eerste keer.

josua En ze legt haar hoofd op haar kussen.

Ik loop naar de deur en kijk vertederd op mijn moeder neer als op een kind. Hand al bij de lichtknop.

Klik.

Donker.

Slaap lekker.

ma Wacht even.

josua Klik.

Licht.

Wat is er, ma?

ma Toen ik zwanger was van jou. Ik was totaal niet dik. We vertelden het aan opa en oma en die konden het ook bijna niet geloven.

Jij was voor iedereen een verrassing. Maar ja, je was ook zó klein bij je geboorte. De dokter had nog nooit zo'n klein kindje gezien. Hij is 's avonds nog met zijn vrouw terug gekomen om te kijken, zo klein was je.

En je vader was zo nerveus. De dokter gaf hem opiaten om hem rustig te houden.

Hij leek zelf ook wel zwanger.

josua Slaap lekker, ma.

ma Wacht.

Je moet iets weten.

josua Wat dan?

ma Het moederschap verandert alles. Vaderschap ook. Dat weet ik zeker. Jij zou een geweldige vader zijn. Ik zie dat je gebukt gaat, jongen. Jij bent iemand die niet bestand is tegen wereldse zaken. Dingen uit de krant.

Uit de grote wereld. Misschien heb ik je wat te beschermend opgevoed. Dat mag je mij verwijten. Maar je had zelf ook altijd al wat wereldvreemds. Dat moet je goed onthouden. Wat er ook gebeurt.

Weet je, Klaas. Je zou een ideale vader zijn. Dat weet ik zeker. Het leven met een kind... Je kunt je niet voorstellen hoe het is om ineens in een wereld te leven waarin het belangrijkste is om de perfecte ketchupsmiley op een pannenkoekenei te tekenen.

josua Die wereld ken ik inderdaad niet.

ma Ik had het je zo gegund.

josua Ik ben alleen.

ma Ik heb altijd gewacht op de dag dat jij met een meisje thuis zou komen.

josua Ik weet het.

ma Jongens als jij lijken hun hele leven wel kind te blijven. Hoewel ik zo voor je ogen uit had kunnen tekenen hoe alles eruit zou kunnen zien. Ik weet precies hoe alles had kunnen zijn.

josua Ik weet het. Maar het is zo.

ma Soms zijn de dingen die in je hoofd gebeuren waardevoller dan de dingen in het echt. Dat mag je nooit vergeten.

josua Ma...

ma Weet je. Ik heb een gelukkige jeugd gehad. Ik ben uitgegaan, heb gedanst. Vroeger had ik veel aanbidders, wist je dat?

josua Nee ma, dat wist ik niet.

ma Wat ik wil zeggen: het kiezen van een man is in zeker opzicht een loterij. Voor je het weet heb je alle kinderangsten die je net hebt afgeleerd, allemaal weer terug.

josua Je hoeft geen excuses te maken, ma.

ma Waarom zou ik mij excuses maken? Ik wil alleen zeggen: je leert om het in het leven met veel minder te doen dan je ooit voor mogelijk had gehouden.

Je vader overschaduwde mij zodanig, dat ik geen idee meer heb wat ik nu moet doen.

Wat wel en wat niet mag.

josua Hij is nu weg. Alles mag.

ma Dat maakt hem niets uit, hij blijft maar praten.

josua Dan zeg je dat ie zijn bek dicht houdt.

ma Zelfs de mensen die verloren zijn gegaan, die zijn verworpen tot stemmen in je hoofd, zijn af en toe oost-indisch doof. Zelfs daar is met geen mogelijkheid controle over te krijgen.

josua Snoer hem de mond. Koste wat kost.

ma Sommige dingen mag je niet doen.

Sommige dingen mag je niet denken. Jouw vader was een bankzitter. Hij wist aan elke razzia te ontsnappen toen ze werklui zochten. Het verzet sloop door de straten en hij zat op de bank en deed niets. Hij ging de deur nog niet uit voor eten. Hij wachtte net zolang tot ie van de bloedarmoede bijna van de bank viel en deed verder gewoon helemaal niets.

josua De meeste mensen doen niets.

ma Nu is het geen oorlog.

josua Nee. Dat niet.

ma Ben jij gelukkig?

josua Het gaat prima.

ma Jij had me oma kunnen maken.

josua Je bent moeder. Dat is toch ook al heel wat?

stilte

Moeder komt omhoog en gaat in bed zitten. Ze brengt haar handen naar haar nek, en begint aan het kettinkje te frunniken.

Haar ellebogen zien er oud en verweerd uit. Eczeem.

josua Ma?

ma Ja, wacht nou even.

josua Ze doet het kettinkje af.

ma Hier. Voor jou.

Ik heb het al die tijd nooit af gedaan. Nog geen minuut.

josua Waarom geef je dit aan mij.

ma Draag het. Mij heeft het één keer geluk gebracht.

josua Dankjewel, ma. Ik weet niet wat ik moet zeggen.

Het was een grote dag.

ma Ja, zeg dat wel. Weet je, ik geloof niet dat er voor jou veel te erven valt. Wij zijn niet echt mensen die iets nalaten. Maar alles is goed zo. Alles is goed zo. Toch?

josua Slaap lekker, ma.

ma Slaap lekker.

josua Klik.

Donker.

En ik druipt af. Het kettinkje nog in mijn hand, warm van haar hals. Zo gaat het al mijn hele leven. Ik neem mij voor om door te vragen. Stellig te zijn. Een onverbiddelijke, standvastige versie van mezelf. Maar voor ik het weet sta ik buiten en laat ik het allemaal maar rusten. Ik bewaar de lieve vrede. Nu ook weer. Ik ben alweer halverwege de trappen naar beneden.

Maar ik draai me om. Ik draai om en loop terug omhoog. Dender terug de kamer van mijn moeder in.

Ma? Moeder? Je moet het me vertellen.

ma Wát moet ik je vertellen?

josua Wie was die vrouw?

ma Wie was welke vrouw?

josua Op de begrafenis van pa.

ma Er was geen vrouw.

josua Ma, die was er wel. In die rolstoel.

Ze zat achter ons en was vlak voor het einde van de dienst weer weg.

ma Ik ben moe.

josua We zijn allemaal moe. Wie was het?

ma Je moet het je verbeeld hebben.

josua Ma, kijk eens. Dit is het condoleanceregister. Ze heeft het getekend.

stilte

josua Ik weet haar naam.

stilte

josua Ze heeft het adres van haar tehuis achter gelaten.

ma Als je het allemaal zelf zo goed weet waarom vraag je het mij dan?

stilte

josua Moet ik het zelf zeggen?

ma Het was een nicht van pa, verder niks.

Een leven lang niet gezien. En dan duikt ze ineens op.

Denkt zeker dat er wat te halen valt hier.

josua Heb je haar nog gesproken?

ma Nog geen kaart.

stilte

josua Ik ga naar haar toe.

ma Waarom zou je?

josua Ik wil haar spreken. Ik heb nog nooit familie gesproken.

ma Laat dat mens toch.

josua Ik wil wel eens familie zien.

ma Jij hebt geen familie.

josua Blijkbaar wel dus.

Wil je nog iets van haar weten?

ma Ikke niet.

josua Wil je zelf nog iets zeggen voor ik ga?

stilte

josua Oké. Dan niet.

27.

sylvia Hoe werkt de geest van een mens?

Wat bepaalt waaraan hij zich hecht? Van wie hij houdt of van wie hij zich juist afkeert .

Ik was elf, ik zag uit hetzelfde zolderraam hoe de twee zonen van Mul de dag voor het bevrijdingsfeest een ronde door de wijk maakten, af en toe halt hielden en een steen voor een huis legden. Ze stopten voor ons huis. Ik keek ze van bovenaf aan. Ze keken terug, legden zonder knipoog ook voor ons huis een steen neer en vervolgden hun weg.

De volgende dag was ik nog steeds elf, mijn moeder werd voor mijn ogen aan haar haren naar buiten gesleept en op een houten stoel gedwongen. Rood-wit-blauwe slingers van versleten beddengoed wapperden in de wind, zoals allerhande oud versleten spul uit huis gekomen was en zich vermomd had tot feestversiering. Iedereen was op straat, iedereen uitzinnig, iedereen keek en zag hoe mijn moeders haar van haar schedel afgetrokken werd en zo de eer had de eerste attractie van de pasverworven vrijheid te zijn. Hele lappen hoofdhuid verlieten haar kruin, een dieproze pasgeboren huid die maar niet wou bloeden kwam tevoorschijn. Als waanzinnigen trokken ze aan het hoofd van mijn moeder, zodanig dat ik het voelde trekken tot in mijn kruis.

Er zal iets gebeuren met een lichaam dat pijn lijdt. Het leert zichzelf in een mum van tijd verdragen, want mijn moeder gaf

geen kik.

Ze zat haar straf uit, liet zich als een lappenpop op de zitting van de stoel heen en weer slepen en keek mij ondertussen strak aan. Ik weet niet hoe een mensenbrein werkt.

Maar vanaf dat moment besloot ik bij mijn moeder te blijven en haar mijn hele leven te volgen. Onvoorwaardelijk en blind.

28.

jonas Sorry, zeg ik tegen mijn huisraad. Niemand heeft me ooit op het hart gedrukt dat je maar beter niet kunt praten met je huisraad. Toch voelt het gek. Maar toch:

Sorry, zeg ik.

En ik kijk de leden van mijn huisraad één voor één aan. Ze kijken als stille getuigen terug. Met rechte ruggen.

Waar komen jullie toch vandaan? zeg ik.

Door welke handen zijn jullie gegaan?

Wat is de weg die spullen gaan? Hoe hebben de spullen die door buurtgenoten en vrienden uit de huizen zijn geroofd zich weer door het land verspreid? Zijn die gemerkt? Valt daar wat aan te zien?

Welke mensen zitten aan de verkeerde tafel op dit moment? Steken kaarsen aan in een verkeerde kandelaar en prikken met de verkeerde vork de aardappels in hun mond? Van geen schuld bewust.

Ik bekijk mijn oude emailen lamp die ik ooit bij een antiquair in de stad kocht. Zou het kunnen? Zou het kunnen dat die hier is weggehaald en dat ik die door een of ander belachelijk toeval eigenhandig weer terug op zijn plaats gehangen heb? Waarschijnlijk niet. Maar toch, risico kan ik niet lopen. Ik loop er naartoe en trek die lamp in een ruk van het plafond, steun zoekend bij de tafel uit de kringloopwinkel, die trouwens ook zo snel mogelijk dit huis uit gedragen dient te worden, net als alle andere jaren dertig meuk

die ik in eerste instantie kocht omdat het zo leuk bij het huis paste. Ik niet. Je zult mij er niet op betrappen dat ik me met spullen omring die onrechtmatig uit iemand anders' handen getrokken zijn. Die zijn ontvreemd.

Ik moet opnieuw beginnen. Dat is voor iedereen het beste. Een schone lei.

Een schone lei.

29.

josua Ik draai mijn auto het parkeerterrein op. Het grind knispert onder mijn banden. Ik ben nog nooit in zo'n tehuis geweest. Niemand die hier woont is hier geboren. Raar om te beseffen dat hier familie leeft.

De ontvangsthuis van het verzorgingstehuis baadt in een gelig licht. Meteen bij binnenkomst word je door de warmtesluis in de traagheid van het gebouw gedwongen. Samen met een verpleger stap ik voorbij de eerste glazen schuifdeuren. We wachten geduldig tot ze achter ons sluiten en het tweede paar schuifdeuren opengaat.

Het is raar om met een wildvreemd persoon vast te staan in een kleine ruimte. Vooral als die kleine ruimte van glas is en iedereen je kan zien. De verpleger zegt niets. Ik zeg ook niets.

De deuren gaan open en zonder te groeten gaan we elk ons weegs. Ik wandel door de gang en passeer de gesloten deuren. Op ooghoogte lees ik de kamernummers, en kom steeds dichterbij het nummer dat in het condoleanceregister stond.

Vijfenzeventig.

Die deur staat open. Ik kijk het kamertje in, en daar zit ze. Met haar rolstoel naar een blinde muur gekeerd. Niks te doen. Ze zit zoals alleen de hoogbejaarden kunnen zitten. Gewoon zitten, verder niets. Zou ze blind zijn?

tante Kom maar verder, hoor.

josua Ik betreed het half ingerichte kamertje. Alles ziet er belachelijk uit. Al die meubels waar je op de een of andere manier meteen aan ziet dat ze eigenlijk in een ander huis horen te staan waar ze wel ooit een eenheid gevormd hebben. Een uitzet. Maar nu steken ze lullig af en staan ze naakt en kwetsbaar in de verkeerde ruimte. Potsierlijk.

Een kastje. Een kopje. Een tafeltje.

Een kleedje. Een vaasje. Een kandelaartje.

tante Zo dus jij bent die jongen.

Gecondoleerd met je vader.

josua Dank u.

tante Het was een mooie dienst.

josua Vond u?

tante Ach... Nou ja. Je moet sterven zo goed je kunt, toch?

Wat een mooi kettinkje heb je.

josua Ja, het is van moeder geweest. Ze heeft het van een goede vriendin gekregen. Die was Joods.

tante Ik weet het jongen.

josua O ja?

tante Ja.

josua Ik pak haar hand, waar de blauwe aderen bijna bovenop lijken te liggen.

Wat weet u daar dan van?

tante Dat het een goede vriendin van je moeder was.

josua Waarom zou ze het aan mijn moeder gegeven hebben?

tante Geen idee. Die twee waren onafscheidelijk. Zelfs toen ze getrouwd waren. Je vader werd er wel eens gek van, hoor. Maar ja, vriendinnen, hè.

josua Ik streel haar hand.

Kende u haar goed?

tante Die vriendin? Wat heet! Ik was wat jonger en ik paste soms op haar zoontje David als je moeder en zij een avondje uit gingen. Dat was een leuk ventje.

josua Wanneer was dat?

tante Voor de oorlog natuurlijk. De oorlog veranderde alles.

josua Waarom?

tante Ze moesten onderduiken. En dat was heel wat. Vooral omdat...

josua Omdat wat?

tante Nou. Niks. Ik weet het niet.

josua Mijn hand over haar hand. Aai. Aai. Aai. Aai.

tante Ik weet het niet meer.

josua Rustig maar. Probeer het je maar te herinneren.

sylvia Mijn moeder werd hoe langer hoe bitterder. Ze begon gefrustreerd te raken.

We wisten allemaal dat ze daar zaten. Bij ons in de straat. Dat was een publiek geheim.

Dat kan ook haast niet anders. Je kijkt hier zo bij elkaar naar binnen.

Ik hoorde mijn moeder wel eens zeggen dat het toch te gek voor woorden was, dat die twee daar lekker binnen zaten terwijl ze háár

man van haar zijde hadden weggerukt om te werken voor de Duitsers. Dat dat toch de wereld op zijn kop was.

Dat ze het zich maar lekker lieten aanleunen, terwijl wij de offers brachten.

Ik lig in bed. Ik weet niet wat haar bezielt. Maar ze vertelt het publiek geheim aan haar soldaat.

tante Er waren niet veel mensen die het wisten. Er was ook nog niet veel van te zien.

Ik geloof dat je moeder lange tijd zelfs de enige was die het wist.

josua Die wat wist?

tante Dat ze zwanger was. Haar vriendin. Zwangere onderduikers. Dat is een levensgroot risico.

sylvia Onze soldaat vertrekt. Stampt de straat uit. Komt terug met een oudere soldaat en belt aan bij de overburen. Al snel gaat het bellen over in bonzen. Met zijn vuist. Net zolang tot de deur van de overburen toch nog wordt geopend. Ze betreden het huis, keuren de bewoners geen blik waardig, en stampen met hun zware laarzen door naar boven. Ze blijven lang weg. De voordeur blijft wagenwijd open staan.

jonas Ik weet niet wat dat is, maar ik hoef maar naar de sporen in die visgraatvloer te kijken, of ik hoor de voetstappen.

sylvia Ondertussen komt een overvalwagen stapvoets de straat inrijden en houdt voor het huis stil.

josua Ik streel haar hand. Was ze zwanger? Tante? Was ze zwanger?

sylvia Na een tijd komen ze weer naar buiten. Ze voeren de drie onderduikers met zich mee. Wij hadden ze ook nog nooit gezien.

Alleen maar als rondsluipende gestalten. Nu staan ze open en bloot op straat. De man, overladen met koffers. De vrouw. Het kind. Ze worden hardhandig in de overvalwagen gewerkt. Eerst de man. Dan het jongetje. Maar bij de vrouw gebeurt er iets. Ze wordt eerst aan beide kanten bij haar bovenarmen gepakt, maar al snel deinzen de soldaten terug. De stoep lijkt vochtig geworden. De soldaten checken of hun laarzen niet vies geworden zijn. De man wil naar zijn vrouw, maar wordt op afstand geslagen. De soldaten overleggen. Dan bonzen ze weer op de deur. De bewoners doen schichtig en vol ongeloof open. De onderduikers worden terug het huis in gejaagd. De deur wordt snel gesloten en de soldaten stappen kalm de lege overvalwagen in. Bij het instappen kijkt de jongste soldaat omhoog. Naar het zolderraam. Naar mij. Hij knipoogt en slaat het portier dicht. Ze rijden weg. Niet veel later komt een man met een dokterstas gehaast de straat in sluipen. De deur aan de overkant gaat wederom snel open en snel dicht.

tante Uiteindelijk begonnen de weeën. Veel te vroeg, zoals zo vaak bij onderduikers. Van de stress. Of van het slechte eten. Weet ik veel. Hoe dan ook, dat kindje was klein toen het geboren werd. Heel klein. De dokter had nog nooit zo'n klein kindje gezien. Hij is 's avonds nog met zijn vrouw terug gekomen om te kijken, zo klein was ie.

josua Wat is er met dat kindje gebeurd?

tante Ik weet het niet.

josua Mijn hand over haar hand. Aai. Aai. Aai. Aai.

tante Ik weet het niet meer.

josua Rustig maar. Probeer het je maar te herinneren.

sylvia De man met de dokterstas sluipt het huis uit. Dit keer draagt hij een in dekens gewikkeld pakketje met zich mee. Hij drukt het stevig tegen zijn borst en maakt zich uit de voeten.

josua Ze valt stil. Ik streel haar hand als een toverlamp die opgepoetst moet zijn, waar geen streepje op mag zitten.

tante Het is een geheim.

josua Ik aai de handen van de oude vrouw.

Ik blijf het proberen. Ik blijf hier tot ik alles weet.

jonas Ik ga gewoon aan tafel zitten. Klap mijn laptop open en begin met werken.

ma Alles was van tevoren uitgedacht. Als er iets mis zou gaan, wat dan ook, dan zou het kindje naar mij gaan. Omdat het te gevaarlijk was om het kindje meteen naar ons te brengen, werd het eerst naar een adres vlakbij gebracht. Naar een nicht van je vader, die wel weg kon met kinderen. Die ook wel eens op zijn broertje David paste.

tante Ineens had ik je in mijn armen. Je was zo klein toen je geboren werd. Heel klein.

De dokter had nog nooit zo'n klein kindje gezien. Hij is 's avonds nog met zijn vrouw terug gekomen om te kijken, zo klein was je.

ma In de dekens waarin het kindje gewikkeld zat, zat een bundeltje bankbiljetten. En een kettinkje.

josua Ik laat haar hand los.

Weet je wie ik ben?

tante Ja, natuurlijk weet ik dat.

josua Wie dan?

tante Klaas.

josua Zie je me? Kun je mij zien?

tante Ja, ik zie je.

josua Vertel mij dan hoe ik echt heet.

tante Je naam is Klaas. Eerlijk waar.

Je hebt geen andere naam.

Ik was er zelf bij toen je 'm kreeg.

josua Mijn moeder. Mijn echte moeder moet mij een naam gegeven hebben.

tante Dat heeft ze niet. En als ze dat al heeft gedaan: iedereen die dat gehoord heeft bestaat niet meer.

josua Die dokter. Wat is er met die dokter gebeurd die erbij was?

tante Die is vlak na de oorlog gestorven.

Hart geloof ik.

josua Hij moet het gehoord hebben.

Wat vertelde hij toen hij mij hier kwam brengen?

tante Alleen praktische zaken. Alleen het hoogstnodige.

josua Hij moet iets nagelaten hebben. Geschriften ofzo. Waar woonde hij?

tante Klaas, stop. Dit heeft geen zin.

jonas Dit heeft geen zin.

josua Noem me geen Klaas

tante Heb je er wel eens aan gedacht dat dit maar misschien het beste is zo. Voor iedereen. Ook voor jou.

O, er zijn zoveel kinderen van teruggekeerde ouders die zó veel problemen hebben gekend, omdat ze ineens terug moesten naar ouders die wildvreemden voor ze waren. Dat is ook niet eenvoudig.

ma Roos Sanders.

josua Hou op alsjeblieft.

tante Je moeder heeft altijd van je gehouden.

josua Noem haar niet mijn moeder.

tante Hoe heb je haar dan genoemd? Je hele leven?

josua Vertel me gewoon wat er is gebeurd.

Hoe heette die vriendin van mijn moeder?!

ma Roos Sanders. Zo heette ze. Roos Sanders.

tante Luister, het is nooit genoeg. Dat begrijp ik. Wat kan een mens zeggen?

josua Ik wist het. Ik wist het wel. Ik heb het al die tijd geweten

tante Wat heb je al die tijd geweten?

josua Dat er iets niet klopte. Dat alles eigenlijk anders was.

tante Het is allemaal zo ontzettend lang geleden. Probeer het naast je neer te leggen.

Jij bent niet iemand die bestand is tegen dat soort zaken. Jij hebt altijd al iets wereldvreemds gehad. Als kind al.

josua Ja, dat zal wel. Luister goed. Bewijs mij één eer. Vertel me gewoon stap voor stap wat er is gebeurd, oké? Of in ieder geval wat jij ervan weet. Laat de rest maar achterwege.

Stap voor stap. Feit voor feit. Ga je gang.

tante Klaas?

josua Wat?

tante Het spijt me dat ik je dit ga vertellen.

josua Het kan je beter spijten dat niemand dat ooit eerder heeft gedaan.

30.

sylvia Mijn moeder was trots op haar haren. Ze ging elke week naar de kapper, en ging trots als een pauw over straat met een keurig in model gezet kapsel. Als een staatshoofd paradeerde ze door onze straat, zich niets aantrekkend van bliken van wie dan ook.

Bij een fotozaak in het centrum liet ze een portretfoto maken, waar de fotograaf zelf zo trots op was dat hij er jarenlang een afdruk van in zijn etalage had hangen. Hier hangt die foto. Boven de bank. Als een statieportret kijkt mijn moeder op mij neer. Naar mij. Die hier zo zit in haar aangezicht. De haren op mijn hoofd roepen eerder het beeld op van mijn vader dan van mijn moeder. Een ongewassen kop met vettige slierten.

Een mens is een directe kopie van zijn vader of moeder. De enige vraag is welke van de twee het wordt.

Er schijnen ook mensen te zijn die denken dat ze zelf iemand kunnen zijn. Onzin. Voor je bloed kun je niet wegrennen. Wat erin zit,
zit erin.

De dag is alweer voorbij.

Het is nu al bijna weer zo donker dat ik het gezicht van mijn moeder op de foto niet eens meer kan onderscheiden. Het is gewoon een zwart vlak aan de wand.

Tijd om naar boven te gaan. Naar het zolderraam. Ik sta op. Ik loop naar boven. En daar op de trap gebeurt het.

Of, nou ja 'gebeuren'. Achteraf gezien was het niet echt een gebeurtenis. Mijn sterven.

Mijn leven stopte. Dat was alles. Verder ging alles door. Ik had al jaren en jaren geleden gestopt kunnen zijn met leven. Dat had voor de gang van zaken geen enkel verschil gemaakt. Er zouden binnen wat instanties, wat handtekeningen iets eerder zijn gezet.

Meer niet.

Ik zit op de bank. Ik adem. Ik sta op. Ik stop met ademen en ik val terug op de grond.

Zo simpel is het dus wel.

En zo werd ik gevonden. Achter mijn bruingerookte vitrage. Achter zo'n raam van waar je je afvraagt wie daar nou weer in godsnaam leeft. Totdat er een plek op het plafond ontstaat en er iets naar beneden lekt. Of de postbode de brieven niet meer zonder kokhalzen de brievenbus in krijgt.

Zo werd ik gevonden. Door een wildvreemd iemand.

Er bestaan mensen, daar kun je je niets bij voorstellen. Zo is er bij mijn verwaarloosde lichaam een vrouw neergeknield, die mijn lichaam waste en in orde maakte voor vervoer naar het mortuarium.

Wat heeft het voor zin om een lichaam te verzorgen waar verder niemand meer om geeft? Maar toch gaf ze me de volle aandacht. Ze heeft zelfs mijn haar gedaan. Waardoor ik met een kapsel dat sterk op dat van mijn moeder deed lijken in witte lakens gewikkeld naar buiten werd gedragen. De tuin in.

Voor een laatste keer door de Pijnackerstraat. Terwijl alle bewoners keken en dachten: wie is dat nou weer?

31.

josua Hoe ouder je wordt, hoe meer je je realiseert dat alles stopt. Dat bij het sterven van elke persoon, cruciale informatie verloren gaat. Maar de vraag is, hoe ver mag je gaan? Hoever mag je gaan om elke druppel informatie uit iemand te persen? Ma? Mag je iemand breken? Mag je iemand breken, ma?

ma Roos Sanders.

Roos Sanders.

josua Ma?

ma Zo heette ze. Roos Sanders. Mijn vriendin.

josua Weet je het weer?

ma Ik heb dat altijd nog geweten. Natuurlijk.

josua Ik ben blij dat je dat zegt.

ma We groeiden op in dezelfde buurt.

We gingen zij aan zij, onafscheidelijk door onze jeugd heen. Zoiets vergeet je toch niet?

josua Nee.

ma Onze levens gingen gelijk op. We zaten bij elkaar in de klas, vlogen samen uit, vonden werk. We verloofden ons zelfs in dezelfde zomer. Ik met papa.

josua En zij?

ma Zij met Simon. Simon Ossendrijver.

josua Simon Ossendrijver. Roos Sanders en Simon Ossendrijver.

ma Ja. Precies. Nou, dat was gezellig. Konden we met zijn vieren op stap. Naar de film.

Uit eten. Je weet wel.

Maar toen raakte Roos zwanger. En ik niet. Daar begonnen onze wegen te splitsen.

josua Zwanger? Roos?

ma Ja. Van David.

josua David?

David Ossendrijver?

ma Ja. David. Nou, dat veranderde wel veel. Het moederschap verandert alles. Maar dat begreep ik veel later pas, toen ik zwanger raakte van jou.

josua O? Echt?

ma Jazeker. Ik was totaal niet dik. We vertelden het aan opa en oma en die konden het ook bijna niet geloven. Jij was voor iedereen een verrassing. Maar ja, je was ook zó klein bij je geboorte. De dokter had nog nooit zo'n klein kindje gezien. Hij is 's avonds nog met zijn vrouw terug gekomen om te kijken, zo klein was je.

En je vader was zo nerveus. De dokter gaf hem opiaten om hem rustig te houden.

Hij leek zelf ook wel zwanger.

josua Grappig verhaal.

ma Ja, het is toch wat.

josua Ja, dat is het zeker, ma. Dat is het zeker.

ma Moet je je voorstellen: we hadden de hoop al bijna opgegeven.
En toen kwam jij. Recht tegen de stroom in werd jij gewoon geboren.

josua Ongelofelijk mam.

ma Ja. Dat is het. Het is ongelofelijk.

Dit leven. Het is ongelofelijk.

Huil je?

josua En Roos en Simon? Waar bleven die?

ma Ach, we raakten elkaar wat uit het oog.

josua Hoe is het ze vergaan? En David?

ma In de oorlog? Ik zou het eerlijk gezegd niet weten. Zo gaan die dingen.

josua Ik ben vandaag bij de nicht van pa geweest, ma.

ma O. Was ze erg geschrokken van pa's dood?

josua Volgens mij viel het wel mee.

ma Gelukkig maar. Had ze verder nog nieuws.

josua Nee. Nee, ma. Niets nieuws.

ma Echt niet?

josua Nee.

ma Dan is het goed.

josua Of wil je zelf nog wat zeggen. Ma? Mama?

32.

jonas Ja, weet je, het is gewoon niet echt iets voor mij. Die hele geschiedenis met Ruben Koster. Het grijpt me aan. Ik heb er nooit voor gekozen om daarmee te worden geconfronteerd. Ik kan mijn werk gewoon niet meer fatsoenlijk doen. Voelt gewoon niet goed allemaal.

Ja, sorry hoor. Je kunt het slap vinden, maar ik voelde me thuis toch niet meer op mijn plek. Ik weet niet. Ik kon er gewoon niet meer aarden. In feite kon ik er geen nacht meer blijven.

Ja, en wat doet een weldenkend mens als hij met zoiets geconfronteerd wordt? Dan zoekt hij zijn heil ergens anders en neemt een hypotheekadviseur in de arm. Dat klinkt intiem, en dat is het ook. De moeite die een mens moet doen om in deze tijd een schuld te mogen hebben, ik kan daar uren over uitweiden.

Ik voer gesprekken, doorsta financiële tests en sluit ten lange lesten een hypotheek af. Elk huis dat me bevalt check ik zorgvuldig op zijn geschiedenis. Tot ik een huisje vind dat al sinds de bouw veilig in handen van de woningbouwvereniging is. Het ligt in een rustige wijk, helemaal aan de andere kant van de stad, het is compleet gerenoveerd en hoe je ook zoekt: op internet valt er niets maar dan ook niets over te vinden.

Ik neem de sleutels in ontvangst en rijd mijn nieuwe straat binnen. De auto's in de straat lijken op de mijne. Mensen zoals ik. Ik open de deur en blijf op de drempel staan. Bekijk de nog onbedekte

vloer en de wit gestuukte muren van de woning. Pijnackerstraat 19.
Eindelijk thuis.

sylvia Veel plezier, schat. Het is een heerlijk huis.

33.

josua Soms zijn de dingen die in je hoofd gebeuren, waardevoller dan de dingen in het echt. Was dat niet jouw uitdrukking, ma?

Ja, je hoort het goed, ik blijf je moeder noemen.

Zal ik je eens iets zeggen, ma? Ik ben eindelijk losgeraakt van de tijd. Mijn obsessie met het verstrijken van de seconden, minuten, de uren en dagen is weg. Ik schaam me, maar je moet weten dat ik niet eens meer weet wanneer jij precies overleden bent. Zo heb ik nooit kunnen onthouden dat jij eerder bent gegaan dan pa.

Een groot deel van mijn leven voelde aan als één langgerekte nacht, maar kijk, nu volgen de dagen elkaar weer op. Kijk. Kijk hoe oud ik ben geworden. Ouder dan jijzelf en ruim twee keer zo oud als mijn moeder.

Terwijl ik met jou een constant gesprek voerde, leefde ik een heel leven. Ik trouwde. Kreeg kinderen. Terwijl mijn eigen kinderen opgroeiden en uitvlogen, terwijl ik onder de mensen was of in mijn eentje op de bank zat, praatte ik met jou. Terwijl ik wakker lag in bed, terwijl ik met mijn kleinzoon aan mijn hand over straat liep. Gewoon ergens over straat. Of in een park.

Het was me alles waard geweest om het je zelf te horen zeggen.

Om het te horen uit jouw mond. Hoe het zat.

Nu niet meer. Ik heb een half leven in mijn kop geleefd. Nu heb ik de hoop opgegeven en ben aan het leven begonnen.

Met mijn kleinzoon maak ik af en toe een wandelingetje hier in de buurt. In de grote vijver bij de dijk is een bom gevallen. Een blindganger. De moerasgrond heeft dat ding toentertijd meteen omarmd. Ze hebben geprobeerd hem uit het water te takelen, maar dat is niet gelukt. Hij ligt daar nu nog altijd en zakt langzaam dieper en dieper weg. Als je het niet weet zie je niets. Alleen in de winter, als er ijs ligt, vormt zich een wak recht boven de plek waar de bom ligt. De bom drukt moerasgassen weg, die naar boven stijgen en de oppervlakte verwarmen.

Ik ben eens met mijn kleinzoon over het ijs geschuifeld en heb het diepe zwarte water in gekeken.

‘Waar is de bom nou?’ vroeg ie. ‘Dingen kunnen toch niet zomaar ineens verdwijnen?’

Soms kijk ik naar hem en dan vraag ik me af op wie hij lijkt. Ik probeer die dingen weg te drukken, maar zo is het leven: soms overvalt het je.

Maar daar wil ik het niet over hebben.

Niet met jou.

Ik wilde je nog maar één ding zeggen:

Ik ben wel degelijk vernoemd. Mijn broertje heette David. Naar de vader van mijn vader, Simon Ossendrijver.

Weet je hoe de vader van Roos Sanders heette?

Je moet hem ontmoet hebben vroeger.

Je moet hem hebben gekend.

Josua.

Mijn naam is Josua.

In Vrede werd geschreven in opdracht van Theater Na de Dam en werd op 4 mei 2015 tegelijkertijd gelezen door verschillende toneelgezelschappen in de volgende theaters in Nederland

Toneelgroep Amsterdam las in de Stadsschouwburg van Amsterdam

Het Noord Nederlands Toneel en Moeremans & Sons lazen in Theater de Machinefabriek in Groningen

Toneelgroep Maastricht las in het Stadhuis van Maastricht

Het Ro Theater las in het eigen theater in Rotterdam

Tryater las in het eigen theater in Leeuwarden

Theater Utrecht las in de Schouwburg van Utrecht

Het Zuidelijk Toneel las in De Nieuwe Vorst in Tilburg

www.theaternadedam.nl

Rik van den Bos (1982) creëert in zijn toneelstukken onthechte, geïsoleerde situaties waarin hij verhalen vertelt die zich achter de muren van onze samenleving afspelen. Hij schrijft onder andere voor het Ro Theater, NNT, Toneelgroep Oostpool, Toneelschuur Producties, Firma Rieks Swarte, de Veenfabriek en Lunchtheater Bellevue.

In 2010 ontving hij het Charlotte Köhler Stipendium voor zijn eerste drie toneelteksten. Samen met theatermaker Maurits van den Berg richtte hij toneelgroep Berg&Bos op.

www.tgbergenbos.nl

Toneelwerk

In Vrede - 2015

Leger - 2015

Mijn Tweede - 2015

*Een geschenk uit de Hemel** - 2014

I See you - 2014

Cookies - 2014

*Drive-in** - 2013

Vreugdetranen drogen snel - 2013

In Limbo - 2013

De Jazzbarones - 2013

Mijn Ede - 2012

Mr Jones - 2012

*Solness**- 2012

*Het jaar van de Schlager**- 2011

Uittocht - 2011

Fietsen - 2010

*Wij zijn grijs gebied**- 2010

*Berm**- 2009

*Teksten verschenen in de reeks van De Nieuwe Toneelbibliotheek
(nummers 271, 230, 193, 121, 120, 66, 23)